

SUVREMENE NOVČANE UNIJE

Žaper, Ena

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:265440>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Financijski menadžment

Ena Žaper

SUVREMENE NOVČANE UNIJE

Završni rad

Osijek, 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij Financijski menadžment

Ena Žaper

SUVREMENE NOVČANE UNIJE

Završni rad

Kolegij: Monetarne financije

JMBAG: 0122229129

e-mail: ezaper@efos.hr

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

Komentor: dr. sc. Dražen Novaković

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Undergraduate Study Financial Management

Ena Žaper

CONTEMPORARY MONETARY UNIONS

Final paper

Osijek, 2022

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELJEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Ena Žaper

JMBAG: 0122229129

OIB: 71948147259

e-mail za kontakt: ezaper@efos.hr

Naziv studija: preddiplomski studij Financijski menadžment

Naslov rada: Suvremene novčane unije

Mentor/mentorica diplomskog rada: izv. prof. dr. sc. Ivana Bestvina Bukvić

U Osijeku, 13. rujna 2022. godine

Potpis Ena Žaper

SAŽETAK

Kroz povijest, monetarne unije su uspostavljane kako bi se putem zajedničke integracije ostvarili željeni ekonomski ciljevi. Pri ulasku u integraciju, zemlje imaju određenu slobodu u odabiru vrste i stupnja integracije u koju žele stupiti. Cilj integracije može biti ukidanje različitih trgovinskih restrikcija, uspostava carinske unije ili usklađenje različitih politika. Ekonomska i monetarna unija je integracija karakteristična po tome što obuhvaća zemlje koje koriste istu valutu i provode istu monetarnu politiku putem zajedničke središnje banke. Najviši je oblik ekonomske integracije koje su uspostavile zemlje članice Europske unije radi lakšeg ostvarivanja zajedničkih ciljeva. Cilj ovog rada je analizirati osnovne prednosti i nedostatke monetarnih unija, karakteristike monetarnih unija, te koji su kriteriji potrebni za ostvarenje maksimalne ekonomske koristi. U radu je analiziran dosadašnji napredak u osnivanju monetarnih unija kao i kriteriji koje je potrebno zadovoljiti prilikom ulaska u iste. Za usporednu analizu koristila se europska Ekonomska i monetarna unija i Zapadnoafrička ekonomska i monetarna unija. Rezultati istraživanja ukazuju na mnogo bolju početnu poziciju stvaranja europske monetarne unije, te na veliku razliku u razvijenosti zapadnoafričke monetarne unija. Također, uočavaju se poteškoće za osnivanje monetarne unije na cijelom afričkom području s obzirom da postoje velike razlike u poslovnim ciklusima, financijskom položaju i razvijenosti infrastrukture.

Ključne riječi: monetarna unija, optimalno valutno područje, regionalna ekonomska integracija, Europa, Afrika

ABSTRACT

Throughout history, monetary unions have been established to achieve higher economic goals through common integration. In integration, countries have some freedom to choose the type and degree of integration they wish to enter into. The goal of integration may be the elimination of trade and market restrictions, the establishment of a customs union, or the harmonization of various policies. Integration into an economic and monetary union means that countries use the same currency and follow the same monetary policy through a common central bank. It is the highest form of other economic integrations established by European Union countries to facilitate the achievement of common goals. This paper analyzes the main advantages and disadvantages of monetary unions, their characteristics, and the criteria needed to achieve maximum economic benefits. It also analyzes the current progress in creating monetary unions and the criteria that must be met to join a monetary union. The European Economic and Monetary Union and the West African Monetary Union were used for the comparative analysis. The research results show a much better starting position for the creation of the European Economic and Monetary Union and the big difference in the development of Africa. In addition, some difficulties are identified in the creation of the African Monetary Union due to significant differences in business cycles, weaker financial position and underdeveloped infrastructure.

Keywords: monetary union, optimal currency area, regional economic integrations, Europe, Africa

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Karakteristike monetarnih unija.....	2
2.1. Teorija optimalnog valutnog područja.....	3
2.2. Kriteriji za uvođenje zajedničke valute.....	4
2.3. Prednosti i nedostaci zajedničke valute	5
3. Metodologija rada	7
4. Opis i rezultati istraživanja.....	8
4.1. Ekonomska i monetarna unija	8
4.1.1. Maastrichtski ugovor kao put prema ekonomskoj integraciji.....	9
4.1.2. Europska središnja banka kao vodeća institucija monetarne unije.....	10
4.1.3. Etape uvođenja eura i aktualni izazovi	10
4.2. Afrička monetarna unija.....	12
4.2.1. Sporazumi za monetarnu i ekonomsku uniju	13
4.2.2. Izazovi stvaranja Afričke monetarne i ekonomske unije.....	14
4.2.3. Zona CFA franka.....	16
4.3. Usporedna analiza odabranih novčanih unija	17
5. Rasprava	22
6. Zaključak	24
Literatura	25
Popis tablica	28
Popis slika.....	28

1. Uvod

Monetarne unije osmišljene su kao alat za dostizanje ekonomskih i političkih ciljeva. Prati ih osnivanje središnje banke koja bi uspostavila i provodila zajedničku monetarnu politiku koja obuhvaća ciljeve ostvarenja stabilnosti cijena i tečaja u odnosu na druge konvertibilne valute. Obično ovaj proces zahtijeva uvođenje zajedničke valute i gradnju zajedničkog financijskog i bankovnog sustava koji bi omogućio stabilne cijene. Monetarne unije su sredstvo koje je znatno povećale konkurentnost i stabilnost zemalja članica. S obzirom da ulazak u monetarnu uniju sa sobom nosi znatne troškove i moguće nedostatke, države imaju mogućnost korištenja prednosti valutnog područja definirane teorijom valutnog područja. Teorija valutnog područja temelji se na četiri kriterija koji bi smanjili restrikcije za mobilnost radne snage, kapitala i faktora proizvodnje, fleksibilne nadnice i mogućnost prijenosa novca u slabije razvijene regije uz harmonizirane poslovne cikluse. U konačnici, teorija valutnog područja daje informaciju o maksimalnoj ekonomskoj koristi ulaska u monetarnu uniju. Države prilikom ulaska u monetarnu integraciju moraju zadovoljiti stroge preduvjete i kriterije konvergencije koji će se detaljnije objasniti uz prednosti i nedostatke ulaska u monetarnu uniju. Iako ulazak u ove vrste integracije može povećati blagostanje ljudi i omogućiti zemlji da bude konkurentnija, ta integracija sa sobom nosi znatne troškove i gubitak monetarne suverenosti. Uslijed navedenog cilj ovog rada je analizirati odabrane suvremene monetarne unije, te definirati razloge i ishodišta nastanka istih, promjene nastale glede članstva u njima i načini uređenja monetarnog pitanja.

Rad je raščlanjen u šest poglavlja. Nakon uvoda, u drugom poglavlju opisuje se pojam monetarne unije i karakteristike monetarnih unija. Neposredno nakon opisa karakteristika slijedi obrazloženje teorije optimalnog valutnog područja, kriterija za uvođenje valute, te prednosti i nedostaci iste. Treće poglavlje odnosi se na opis metodologije koja je korištena u empirijskom dijelu istraživanja a kao primjeri za analizu koristit će se europska Ekonomska i monetarna unija i Zapadnoafrička monetarna unija. Četvrto poglavlje bavi se teorijom nastanka monetarnih unija na području Europe i Afrike, gdje se opisuje koje su integracije i sporazumi bili potrebni kako bi se stvorio sustav monetarne i ekonomske unije. Nakon toga, slijedi usporedna analiza odabranih monetarnih unija koje se znatno razlikuju u vremenskim okvirima postojanja, razvijenosti gospodarstva i početnim pozicijama prilikom stvaranja ekonomskih integracija. Potom, u petom i šestom poglavlju predstaviti će se cjelokupni rad kroz raspravu i zaključak.

2. Karakteristike monetarnih unija

Bilas (2005) i Kersan-Škabić (2015) navode kako se monetarne unije može definirati kao područje u kojem dvije ili više zemalja koriste istu valutu. Tijekom povijesti, monetarne unije su bile sredstvo za ostvarenje zajedničkih gospodarskih i ekonomskih ciljeva, poboljšanje odnosa među državama, uspostavljanje su se za lakše trgovanje, alokaciju resursa ili su služile kao preduvjet za ulazak u druge ekonomske integracije. Prilikom ulaska u monetarnu uniju, države članice će zajedničkom monetarnom politikom sa usklađenjem individualne fiskalne politike i zajedničkim tečajem ostvariti više ekonomske ciljeve. Može se zaključiti kako su monetarne unije postale politički i ekonomski alat za mogući gospodarski razvoj zemalja članica.

Kandžija i Cvečić (2010) smatraju da je osnovna karakteristika novčane unije da se država mora odreći vlastite valute, ili svoju valutu mora fiksirati za određenu stranu valutu. Prilikom usvajanja zajedničke valute država ima niz kriterija koje mora zadovoljiti kako bi bila dio monetarne unije. Svaka monetarna unija ima niz institucija koje zajednički određuju kriterije, ugovore i procedure koje buduća država članica mora zadovoljiti.

Prilikom usvajanja zajedničke valute, Romić (2016) navodi da se država odriče svoje monetarne suverenosti, te prepušta određivanje i planiranje monetarne politike zajedničkoj središnjoj banci. Središnja banka tada zauzima monopolski položaj u monetarnoj uniji, te postaje odgovorna za provođenje zajedničke monetarne politike kako bi osigurala nisku i stabilnu inflaciju. Međutim, zajednička valuta ostavlja prostor vladi za planiranje fiskalne politike i održavanje zdravog gospodarstva, što dovodi do zaključka da se država ne odriče potpune kontrole nad procesima i funkcijama u državi.

Prilikom prihvaćanja zajedničke valute, države osim zajedničke monetarne politike, grade bolju otpornost na eksterne šokove, što vodi do povećanja produktivnosti, osiguranja boljeg životnog standarda, stabilizacije tržišta i povećanja međunarodne trgovine. Monetarne unije ne donose koristi samo u okviru ekonomske dimenzije. Prema Europskom vijeću (n.d.), sam ulazak u ovakve vrste integracije promiče važnost uzajamnog poštovanja, suradnje i međuovisnosti država i pojedinaca unutar njih, kao i vrijednosti poput slobode, jednakosti, poštivanja ljudskih prava koja pojedincima pružaju područje u kojem se osjećaju slobodno i sigurno.

Kersan-Škabić (2015:19) navodi da osim novčanih unija, države mogu pristupiti različitim ekonomskim integracijama kao što su zajedničko tržište, carinske unije ili potpune monetarne i ekonomske unije. Monetarne unije mogu biti samo preduvjet za dodatne integracije, no sam ulazak u monetarnu uniju ne obvezuje državu na daljnju integraciju.

2.1. Teorija optimalnog valutnog područja

Jurković (2020:8) definira optimalno valutno područje kao područje u kojem korištenje određene valute može pružiti najbolju ekonomsku korist. Postavlja se pitanje treba li određena država zadržati nacionalnu valutu ili se pridružiti monetarnoj uniji. Odgovor na to pitanje daje teorija optimalnog valutnog područja koju je razvio Robert Mundell 1960-ih godina, te služi za donošenje zaključka je li neka država spremna za ulazak u monetarnu uniju.

Bilas (2005) navodi da teorija valutnog područja državi pruža mogućnost izbora između fluktuirajućeg ili fiksnog deviznog tečaja, ali nema jasno definirana pravila oko odabira tečaja s obzirom da se svakoj državi i situaciji mora pristupiti individualno.

Jurković (2020:17) ističe kako teorija navodi četiri kriterija koja je potrebno zadovoljiti kako bi se postiglo optimalno valutno područje i kako bi država osigurala najveću ekonomsku korist:

1. Mogućnost mobilnosti radne snage i drugih faktora proizvodnje, što bi značilo da se radnici mogu kretati iz jedne države u drugu bez restrikcija popravljajući nezaposlenost i negativne šokove određenog područja, dok bi mobilnost faktora proizvodnje povećala životni standard i omogućila da cijene ne moraju naglo padati ili rasti.
2. Postojanje fleksibilnosti cijena i nadnica koje bi funkcionirale kao instrument za suzbijanje asimetričnih šokova.
3. Mogućnost transferiranja bogatstva iz razvijenih zona na slabije razvijene zone putem zajedničkih proračuna. Ovaj kriterij se pokazao politički neodrživim jer određenim razvijenim regijama nije u cilju dijeliti bogatstvo.
4. Slični ekonomski ciklusi među zonama. Usklađeni ciklusi su nužni kako bi središnja banka mogla implementirati monetarnu politiku koja će omogućiti stabilnu inflaciju i razvijena gospodarstva regija. Ako poslovni ciklusi nisu usklađeni tada će monetarna politika biti povoljna za jedne zone i nepovoljna za druge, s obzirom da se primjenjuje jedinstvena monetarna politika na sva područja.

2.2. Kriteriji za uvođenje zajedničke valute

Kriteriji za uvođenje zajedničke valute su uvjeti koje država mora zadovoljiti kako bi kroz određeno vremensko razdoblje mogla uvesti zajedničku valutu. Kriteriji su orijentirani na kontrolu nad inflacijom, dugom, deficitom i stabilnim tečajem koji će se obraditi na primjeru Ekonomske i monetarne unije na području Europe. Faulend i dr. (2005:6) naglašavaju kako se moraju zadovoljiti četiri kriterija za uvođenje zajedničke valute, a to su: stabilnost cijena, državne financije, stabilnost tečaja i dugoročne kamatne stope.

Kako navodi Europska unija (2022), stavke za uvođenje eura kao nacionalne valute nalaze se u Ugovoru iz Maastrichta, često se nazivaju kriteriji iz Maastrichta ili kriteriji konvergencije. Kriteriji iz Maastrichta nisu kriteriji za ulazak u Europsku uniju nego su uvjet za ulazak u Eurozonu. Eurozonu čine države Europske unije koje su preuzele euro kao svoju valutu. Važno je naglasiti da neke države koriste euro kao valutu, ali nisu nužno dio Eurozone ili Europske unije. Takva vrsta sporazuma karakteristična je po tome što te države nemaju predstavnike u Europskoj središnjoj banci. Prilikom preuzimanja ugovora o Maastrichtu država preuzima obvezu uvođenja eura i pristupanja tečajnom mehanizmu. Kada govorimo o Eurozoni, Europska središnja banka je institucija koja donosi ključne odluke o cijenama i dostupnosti novca. Glavno sredstvo za dostizanje ciljeva Europske središnje banke je monetarna politika pomoću koje će održavati stopu inflacije, osigurati stabilnost cijena, zaposlenosti i aktivnosti koje će omogućiti rast gospodarstva.

Faulend i dr. (2005:6) u radu navode da se kriterij stabilnosti cijena odnosi na održavanje niske inflacije što je ujedno i osnovni cilj središnjih banaka, te prilikom ulaska u Eurozonu svaka država mora ispuniti ovaj kriterij. Osim povećanja standarda i gospodarskog rasta, niska inflacija smanjuje kamatne stope, povećava mogućnost investiranja i potiče bolju cirkulaciju novca koja vodi do manjih ekonomskih rizika i dugoročne stabilnosti države. Bitno je naglasiti da cijene ne bi trebale konstantno padati kako bi se izbjegla određena stopa inflacije jer i dugoročna inflacija i deflacija mogu imati negativne učinke na gospodarstvo.

Faulend i dr. (2005:9) i Kesner-Škreb (2006) definiraju kriterij državnih institucija kao kriterij koji od država članica traži vođenje zdrave fiskalne politike s obzirom da je to jedini instrument za utjecaj na gospodarstvo budući da ulaskom države u područje zajedničke valute, država gubi kontrolu nad monetarnom politikom. Fiskalnu politiku provodi vlada države, te je ona individualna za svaku članicu, dok središnja banka provodi jednu monetarnu politiku za sve članice. Ovaj kriterij od države zahtijeva da deficit proračuna ne prelazi 3 % BDP-a i da

dug države ne prelazi 60 % BDP-a. Države kojima su stope iznad određenih granica i dalje mogu zadovoljiti ovaj kriterij ako tijekom vremena smanjuju te vrijednosti.

Faulend i dr. (2005:12) navode da kriterij stabilnosti tečaja zahtijeva ulazak države članice u tečajni mehanizam. Država mora ostati u mehanizmu najmanje dvije godine, te se prilikom ulaska definira središnji paritet i dopuštena odstupanja od središnjeg pariteta. Središnji paritet je definirani tečaj između zajedničke valute i nacionalne valute, te njegovo određivanje omogućava praćenje stabilnosti tečaja. Većinom granice odstupanja iznose $\pm 15\%$ od prethodno određenog središnjeg pariteta.

Faulend i dr. (2005:15) ističu kako kriterij dugoročnih kamatnih stopa za osnovu koristi dugoročne državne obveznice s obzirom da su najsigurniji instrument za trgovanje. Kako bi država zadovoljila ovaj kriterij, prinosi obveznica ne smiju prijeći prosječne kamatne stope za više od 2 %. Prilikom izračuna prosječne kamatne stope uzimaju se tri države sa najnižom razinom inflacije.

2.3. Prednosti i nedostaci zajedničke valute

Monetarna unija jedan je od primjera ekonomske integracije koja državi može pružiti mnoge koristi u pogledu poboljšanja položaja države i gospodarstva putem stabilnosti tečaja, nižih kamatnih stopa, poboljšanja trgovine zbog smanjenih ili otklonjenih restrikcija ili veće mogućnosti investiranja i smanjenog rizika pri investiranju. Prilikom ulaska u unije i implementacije zajedničke valute, gospodarstva stvaraju veću otpornost na vanjske poremećaje.

Prema Romić (2016:28-29) korist valutne unije očituje se u smanjenju transakcijskih troškova gdje se novac ne mora konvertirati za drugu valutu čime se izbjegavaju mogući gubici zbog nestabilnosti tečaja. Osim na razini građana, nestabilnost tečaja i razlika među valutama može dovesti do restrikcija u poduzećima koja investiraju ili imaju poslovne partnere u drugim državama. Prema Obad (2021:5) zajednička valuta bi znatno smanjila troškove platnog prometa i otklonila tečajni rizik. Prihvatanjem valute i fiksiranjem tečaja poduzeća će lakše planirati program investiranja, proizvodnje i potrošnje zbog lake usporedivosti koja će omogućiti transparentnost, konkurentnost i lakši ulazak na tržište kapitala koje je tada u području bez valutnog rizika.

Osim koristi, ulazak u novčane unije sa sobom nosi nedostatak u vidu gubitka monetarnog suvereniteta. U svom radu Romić (2016:28) navodi da prilikom ulaska države u monetarnu uniju, ona gubi kontrolu nad monetarnom politikom, te sve odluke koje su vezane za monetarnu

politiku prepušta zajedničkoj središnjoj banci. Kao što je već navedeno u teoriji valutnog područja, zajednička monetarna politika može postaviti državu u loš položaj zbog različitih asimetričnih šokova kao što su krize ili recesije. Upravo je zbog tog razloga bitno da su ciklusi među državama u korelaciji kako bi sve mogle imati koristi od zajedničke politike. Nedostatak uvođenja zajedničke valute je i činjenica da ulazak sa sobom nosi i troškove uvođenja nove valute zbog konverzije dosadašnje valute i uplata u kapital zajedničke središnje banke.

3. Metodologija rada

Predmet istraživanja ovog završnog rada su suvremene monetarne unije. Odabrane su dvije suvremene monetarne unije – jedna europska i jedna afrička.

Podaci koji su korišteni u radu su prikupljeni iz stručne literature, znanstvenih radova, časopisa i članaka koji detaljno analiziraju predmet istraživanja. Tijekom izrade rada korištena je metoda analize koja raščlanjuje teorije, pojmove i karakteristike na jednostavnije dijelove. Također, korištena je komparativna metoda koja daje usporednu analizu dviju unija kroz pregled članstva, predispozicija za nastanak unija i njihove makroekonomske pokazatelje. Metodom sinteze predstaviti će se cjelokupni rad kroz spajanje dijelova u jednu cjelinu koja je predstavljena u zaključku. Metoda klasifikacije nudi potpunu podjelu faza nastanka europske Ekonomske i monetarne unije, sporazuma koji su vodili različitim integracijama i podjelu kriterija konvergencije.

4. Opis i rezultati istraživanja

U ovome poglavlju predstaviti će se rezultati analize monetarnih unija na području Europe i Afrike. Detaljnije će se obraditi kriteriji konvergencije i uloga središnje banke kao glavne institucije odgovorne za provođenje zajedničke monetarne politike. Također, analizirat će se izazovi za uvođenje zajedničke valute na primjeru odabranih monetarnih unija. Naposljetku, analizirat će se razlike između suvremenih novčanih unija kroz usporednu analizu.

4.1. Ekonomska i monetarna unija

Kandžija i Host (2001:1263) smatraju kako je Ekonomska i monetarna unija (EMU) najviši stupanj europske ekonomske integracije, uključuje harmonizaciju ekonomske i monetarne politike, te korištenje zajedničke valute i fiksiranje tečaja. Kersan-Škabić (2015:50) objašnjava kako je osnivanje Ekonomske i monetarne unije bio dugoročan i kompleksan proces koji je započeo idejom W. Churchilla koji je pozivao na stvaranje ujedinjene Europe. Ova vrsta integracije omogućuje slobodno kretanje roba, usluga i kapitala bez ograničenja što su glavni razlozi zbog kojih se neka zemlja želi uključiti u uniju.

Prema Europskoj središnjoj banci (2022), Ekonomska i monetarna unija stvorena je Ugovorom iz Maastrichta temeljem Delorsovog izvješća čija je zadaća bila da konkretno definira korake za njezino osnivanje. Temeljem ugovora definirala su se tri koraka za osnivanje EMU:

1. Prva faza je ukidanje restrikcija za kretanje kapitala između država članica i usklađivanje ekonomskih politika.
2. Druga faza je zahtijevala osnivanje Europske središnje banke i Europskog monetarnog instituta. Ova faza karakteristična je po tome što se Vijeće Europske unije složilo o korištenju i imenu zajedničke valute i zajedničke monetarne politike, te je predstavljala pripremu za posljednju fazu.
3. Treću fazu karakterizira neopozivo fiksiranje tečaja koje je započelo 1999. godine sa uvođenjem novčanica i kovanica, te provedba zajedničke monetarne politike koja je uključivala početak rada Europske središnje banke.

Kersan-Škabić (2015) navodi da zemlja prilikom ulaska u monetarnu i ekonomsku uniju može biti dio različitih ekonomskih integracija. Zemlje članice mogu biti dio monetarne unije,

carinske unije, dio Schengenskog područja ili jedinstvenog tržišta. Monetarna unija bi fiksirala tečaj i zamijenila nacionalnu valutu zajedničkom valutom koja bi zemlji omogućila stabilne cijene. Carinska unija je ekonomska integracija u kojoj se zemlje obvezuju na zajedničku carinsku politiku koja uklanja carinska ograničenja za zemlje članice, a prema trećim zemljama primjenjuje određenu carinsku tarifu. Putem carinske unije država može produbiti integraciju u zonu slobodne trgovine i jedinstvenog tržišta koje bi omogućilo cirkuliranje roba, usluga i kapitala. Svi ovi sporazumi ne znače nužno otklanjanje svih granica među državama jer u stvarnosti ne postoji apsolutna harmonizacija prava, propisa, tržišta ili poreza.

4.1.1. Maastrichtski ugovor kao put prema ekonomskoj integraciji

Kao što je već navedeno, Delorsov izvještaj bio je temelj za stvaranje Ugovora iz Maastrichta. Delorovim izvješćem predlagalo se monetarno ujedinjenje i nužne pretpostavke za ostvarenje istog. U to vrijeme zemlje Europe su bile međusobno povezane putem različitih ekonomskih zajednica koje su počele nastajati 1950-ih godina. Kersan-Škabić (2015) navodi da je razlog nastanka zajednica bio strah od još većeg razaranja Europe koja se pokušala oporaviti od ratova i političkih nadmetanja. Prve zajednice bile su Europska zajednica za ugljen i čelik (engl. *European Coal and Steel Community*, ECSC) koja je nastala potpisivanjem Pariškog ugovora kojim se uspostavila kontrola i međusobna povezanost proizvodnje ugljena i čelika među zemljama članicama. Ova zajednica stvorila je zajedničko tržište i uklonila političke probleme između Njemačke i Francuske. Ostale zajednice nastale su zbog potrebe za proširenjem tržišta i produblivanjem ekonomske integracije. Zemlje članice potpisuju Rimski ugovor za osnivanje Europske ekonomske zajednice (engl. *European Economic Community*, EEC) i Europske zajednice za nuklearnu energiju (engl. *European Atomic Energy Community*, EUROATOM).

Prema EU (n.d.), cilj je bio povećati međusobnu suradnju osnivanjem zajedničke trgovinske i carinske politike koja će se proširiti na Zajedničku poljoprivrednu politiku i carinsku uniju putem Europskog udruženja za slobodnu trgovinu (engl. *European Free Trade Association*, EFTA). Nakon trećeg proširenja europskog jedinstva, 12 članica odlučilo je potpisati Ugovor o Europskoj uniji ili Maastrichtski ugovor koji je uključivao tri temeljne zajednice (ECSC, EEC i EUROATOM) i zajedničke politike. Ugovorom su se stvorile dvije vrste unija. Prva je monetarna unija koja je definirala način uvođenja zajedničke monetarne politike i valute, te kojom je predviđeno definiranje ovlasti i stvaranje Europske središnje banke. Druga unija se orijentirala na politički aspekt definirajući europsko državljanstvo, zajedničku vanjsku i

sigurnosnu politiku i pravosuđe kako bi građani bili sigurni. Ugovorom iz Maastrichta nastala je potpuna ekonomska i monetarna unija uz koju je stvorena Europska središnja banka koja je olakšala fiksiranje tečaja i uvođenje eura kao zajedničke valute.

4.1.2. Europska središnja banka kao vodeća institucija monetarne unije

Prema Kandžiji i Hostu (2001:272-1273), Europska središnja banka stvorena je u drugoj fazi uvođenja eura nakon nastanka Europskog monetarnog instituta čija je zadaća bila koordinirati politike i uspostaviti međusobnu povezanost nacionalnih banaka. U drugoj fazi su se uspostavljali temelji za provođenje zajedničke politike gdje su se definirali ciljevi, usmjerenja i strategije. Nakon konačnog definiranja osnovnih ciljeva, Europski monetarni institut prestaje sa djelovanjem, te njegovo mjesto zauzima Europska središnja banka kao nadnacionalna institucija koja je započela sa radom u trećoj fazi uvođenja zajedničke valute. Stvorena je kako bi provodila monetarnu politiku te regulirala stabilnost cijena i tečaja.

Prema Europskoj središnjoj banci (2022) ključne uloge u ovoj instituciji imaju Upravno vijeće, Izvršni odbor, Opće vijeće i Nadzorni odbor. Upravno vijeće je najvažnije tijelo s obzirom da je ovlašteno za kreiranje monetarne politike, upravljanje pričuvama, te uvođenje kamatnih stopa koje će omogućiti nesmetani rast gospodarstva. Sastoji se od šest članova Izvršnog odbora i guvernera nacionalnih središnjih banaka. Izvršni odbor je tijelo koje priprema sastanke Upravnog vijeća, te vodi računa da se pravilno izvršavaju smjernice koje su izglasane od strane Upravnog vijeća i izvršava provedbu svakodnevnih odluka. Opće vijeće sastoji se od predstavnika svih država članica Europske unije, uključujući i članice koje još nisu preuzele euro kao zakonsko sredstvo plaćanja. Opće vijeće preuzima na sebe funkciju izvršenja treće faze ulaska u Ekonomsku i monetarnu uniju. Zadnje tijelo je Nadzorni odbor koji ispunjava kontrolnu funkciju koja služi kao potvrda o pravilnom radu i izvršenju zadaća Europske središnje banke.

4.1.3. Etape uvođenja eura i aktualni izazovi

Europska središnja banka (2022) navodi da je nakon nastanka Ekonomske i monetarne unije, zadnji korak bio uvođenje eura kao zakonskog sredstva plaćanja u 12 zemalja koje su stupile u uniju. Smatra se da je euro ušao u sustav kada su zemlje članice fiksirale svoj tečaj za euro, međutim, tek 1. siječnja 2002. godine euro ulazi u optjecaj u obliku novčanica i kovanica. Uvođenje eura kao zakonskog sredstva plaćanja odvijalo se u tri faze:

1. Prva faza započela je 1. srpnja 1990. godine kada je uvedeno slobodno kretanje kapitala.
2. Druga faza započela je 1. siječnja 1994. godine kada se uspostavila suradnja između banaka.
3. Treća faza započela je 1. siječnja 1999. godine kada se provodi konačno uvođenje eura i jedinstvena monetarna politika.

Osim slobode kretanja kapitala, prva faza uvođenja eura bila je orijentirana na koordinaciju monetarne i fiskalne politike koja bi olakšala i pripremila buduću suradnju među bankama. U ovoj fazi definirali su se kriteriji konvergencije. Kretanje kapitala bio je važan element u Ugovoru iz Maastrichta koji bi znatno poboljšao financijska tržišta. Slobodno kretanje kapitala omogućilo bi poduzećima i pojedincima otvaranje računa u inozemstvu, investiranje i bolje povrate prilikom investiranja. Druga faza zahtijevala je osnivanje Europskog monetarnog instituta koji je bio temelj za izgradnju Europskog sustava središnjih banaka i naposljetku osnivanja Europske središnje banke. Važno je naglasiti da Europski sustav središnjih banaka obuhvaća nacionalne banke svih članica Europske unije i Europsku središnju banku koja je zadužena za provođenje monetarne politike. Može se zaključiti kako je Europski monetarni institut služio kao pomoćno sredstvo i priprema za definiranje konačne monetarne politike i institucije koja će ju provoditi. Konačna faza sastojala se od fiksiranja tečaja i uvođenja eura. Središnja banka je u sklopu ove faze počela provoditi monetarnu politiku na području ekonomske i monetarne unije.

Kao što je već utvrđeno, prema Faulend i dr. (2005), kriteriji koje je država dužna ispuniti nazivaju se kriteriji konvergencije. Kriterij državnih institucija zahtijeva od države da deficit proračuna ne prelazi 3 % BDP-a te da dug države ne bude veći od 60 % BDP-a. Europsko vijeće (2022) navodi da prilikom ispunjavanja tog kriterija države nailaze na prvi izazov gdje se zbog prekomjernog deficita mogu sankcionirati od strane Vijeća Europske unije. Sljedeći kriterij koji stvara poteškoće je kriterij stabilnosti cijena. On zahtijeva da visoko razvijena i slabo razvijena gospodarstva imaju približno jednaku stopu inflacije ponekad ne uzimajući u obzir kapacitete države. Država prilikom ispunjavanja kriterija stabilnosti tečaja mora provesti dvije godine u tečajnom mehanizmu gdje definira središnji paritet od kojeg ne smije odstupati više od $\pm 15\%$. Ovaj kriterij predstavlja izazov zbog nemogućnosti utjecaja na ekonomske šokove koji mogu izazvati fluktuacije tečaja.

4.2. Afrička monetarna unija

Obad (2021) navodi da Afrička unija za cilj ima ujediniti države u ekonomsku i monetarnu uniju koja bi naposljetku preuzela zajedničku valutu. Gospodarstvo Afrike je tijekom godina bilo pogođeno sušama, ratovima, niskim životnim standardom što je imalo vidne posljedice na ekonomiju i stanovništvo. Iako je Afrika tijekom godina doživjela znatne stope rasta, taj rast se koncentrirao na države koje su već bile u boljem ekonomskom položaju. Afrika je sposobna za rast, no njezina ograničenja kao što su pristup resursima, nerazvijene institucije i demografski čimbenici to znatno usporavaju. Stvaranje ekonomske i monetarne unije pružilo bi mogućnost zajedničke borbe protiv političke i ekonomske nestabilnosti koje bi uniju vodile prema razvoju i prosperitetu. S obzirom na raznolikost gospodarstava, niske korelacije aktivnosti i poslovnih ciklusa, uvođenje zajedničke valute predstavlja izazov za ovu uniju.

Kordić i dr. (2021:91) navode kako afričke zemlje primarno žele osnovati regionalnu integraciju u pet faza. Prva faza integracije je zona slobodne trgovine koja prema Kersan-Škabić (2015) predstavlja najniži oblik integracije između dvije ili više država. Karakterizira ju slobodno kretanje proizvoda među zemljama članicama koja bi u slučaju Afrike mogla pokrenuti bolju cirkulaciju dobara i osnažiti međudržavnu trgovinu. Nakon implementiranja slobodne trgovine, afričke države planiraju uvesti carinsku uniju koja bi uklonila carinska ograničenja. U tom slučaju države bi djelovale kao jedno carinsko tijelo koje bi primjenjivalo zajedničku tarifu prema drugim zemljama. Kako bi produbili trgovinsku integraciju uveli bi zajedničko tržište koje bi omogućilo kretanje kapitala, ljudi i drugih čimbenika proizvodnje bez znatnih restrikcija. Kada bi uveli ove ekonomske integracije, Afrika bi imala dobar temelj za zadnju fazu koja je uvođenje zajedničke monetarne i političke unije.

Prije uspostave monetarne unije i zajedničke valute, Kordić i dr. (2021) navode kako je glavni preduvjet osnivanje Afričke centralne banke. Afrička centralna banka imala bi jednake zadaće kao i na području Eurozone, morala bi provoditi zajedničku monetarnu politiku i osigurati stabilnu inflaciju. Predviđeno je pet faza za osnivanje monetarne institucije. Sastoje se od stvaranja Monetarnog instituta, izgradnje regionalnih banaka i valuta koje bi s vremenom stvarale konvergenciju koja će olakšati osnivanje i početak rada Afričke centralne banke. S obzirom da postojeće integracije i gospodarstvo ne napreduju istom dinamikom, definiranje vremenskog okvira za sporazume i faze moralo je biti dugoročnije. Rok koji je predviđen za osnivanje Afričke centralne banke jest 2045. godina.

4.2.1. Sporazumi za monetarnu i ekonomsku uniju

Preteče ekonomske i monetarne unije na području Afrike različite su ekonomske integracije. Prema istraživanju Kordić i dr. (2021:90) postoje: Arapska Magreb Unija (AMU), Zajedničko tržište istočne i južne Afrike (COMESA), Zajednica država Sahela i Sahare (CEN-SAD), Istočnoafrička zajednica (EAC), Ekonomska zajednica država srednje Afrike (ECCAS), Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država (ECOWAS), Međuvladina uprava za razvoj (IGAD) i Južnoafrička razvojna zajednica (SADC). Ova vrsta ekonomskih integracija predstavlja temelj koji bi bio korak prema višem ujedinjenju.

Prema Obad (2021) prvi sporazum potpisan je 1991. godine kojim se osniva Afrička ekonomska zajednica. Sporazum o stvaranju Afričke ekonomske zajednice naziva se i Sporazum u Abuji, te ga je potpisala 51 afrička država. Sporazum u Abuji orijentiran je na poticanje ekonomskog rasta, korištenje resursa, poticanje suradnje u svim aspektima kako bi se osigurala ekonomska i politička stabilnost koja bi naposljetku služila kao sredstvo za lakše uspostavljanje unije i usklađivanje politika država članica. Sporazum je definiran planom koji je podijeljen na šest faza. Obad (2021) navodi da je prva faza orijentirana na jačanje postojećih integracija i širenje istih na područja u kojima još nisu uspostavljene. Druga faza sastoji se od uspostavljanja zajedničkih carina, tarifa i poreza. Treća faza je uspostavljanje slobodne trgovine koja bi vodila do osnivanja carinske unije koja je glavni cilj četvrte faze. Peta faza je uspostava zajedničkog tržišta koje bi omogućilo slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i ljudi. U sklopu ovog sporazuma osnovni cilj je monetarna unija sa zajedničkom valutom u kojoj će Afrička centralna banka biti odgovorna za održavanje stabilnih cijena, što je ujedno i zadnja faza u sporazumu. Sporazum u Abuji služi kao alat koji bi omogućio razvoj afričkih država i uspostavljanje ekonomske zajednice koja bi bila temelj za stvaranje monetarne unije u kojoj će centralna banka provoditi zajedničku monetarnu politiku.

Obad (2021) navodi kako se 2014. godine usvojio Sporazum o osnivanju Afričkog monetarnog fonda koji bi predstavljao jednu od glavnih institucija Afričke monetarne unije. Sporazum nije stupio na snagu s obzirom da afričke zemlje ne pokazuju motiviranost za njegovu konačnu realizaciju. Drugo ograničenje za osnivanje Afričkog monetarnog fonda je nedostatak kapitala država i nezainteresiranost istih zbog već postojećeg članstva u sličnim institucijama. Afrički fond i Afrička investicijska banka uz Afričku centralnu banku predstavljale bi glavne institucije za uvođenje zajedničke monetarne politike i uspostavu Afričke monetarne unije. African Union (2014) navodi da je svrha fonda osiguranje makroekonomske stabilnosti, održiv rast i razvoj

kontinenta kako bi se olakšala buduća integracija afričkih država. Cilj fonda je osigurati ravnotežu platne bilance, stabilnost tečaja među valutama i promicanje suradnje kako bi se ubrzao proces integriranja država. U cilju je voditi politiku upravljanja dugom, promovirati financijska tržišta te promicati unutarnju trgovinu. Uz određenje glavnih institucija, definirana su glavna usmjerenja, strategije i ciljevi, kriteriji za ulazak u monetarnu integraciju, te mogući troškovi i koristi.

African Union (2018) navodi osnovne ciljeve Sporazuma o stvaranju Afričkog kontinentalnog područja slobodne trgovine (engl. *The African Continental Free Trade Area, AfCFTA*). Sporazum se dijeli na dvije vrste ciljeva slobodne trgovine, opće i specifične. Navedeno je kako su opći ciljevi orijentirani na stvaranje jedinstvenog tržišta za robu i usluge koje će omogućiti kretanje ljudi bez restrikcija. Cilj je stvoriti liberalno tržište i doprinijeti kretanju kapitala, postaviti temelje za uspostavu carinske unije, promicati industrijski razvoj i povećati konkurentnost gospodarstva uz rješavanje višestrukog članstva u različitim ekonomskim integracijama. Specifični ciljevi uključuju uklanjanje carinskih i necarinskih tarifa u trgovini, postupnu liberalizaciju trgovine uslugama, podupiranje surađivanja u područjima koja su povezana sa trgovinom, te implementirati zajedničku politiku i institucionalni okvir za održavanje Afričkog kontinentalnog područja za slobodnu trgovinu. Prema istraživanju Obad (2021) navedeno je kako bi zona slobodne trgovine imala značajan utjecaj na povećanje konkurentnosti i ekonomske integracije afričkih država koja će rezultirati smanjenim troškovima trgovine. Kako bi države mogle imati najveću korist od sporazuma i kako bi maksimizirale korist slobodne trgovine, potrebno je uložiti sredstva u razvoj prometnih, komunikacijskih i energetske infrastrukture koje će omogućiti brži razvoj i odvijanje međudržavne trgovine.

Prema Kordić i dr. (2021) Afrika predviđa osnivanje Ministarstva integracije i poslova koji bi trebao povećati motiviranost i interes ulaska u uniju. Uz Ministarstvo integracije i poslova, predviđa se i uvođenje monetarnih instituta u države u kojima on ne postoji. Predviđeno je da ove institucije podupiru suradnju među regijama koja će rezultirati lakšom organizacijom politika i ulaskom u uniju.

4.2.2. Izazovi stvaranja Afričke monetarne i ekonomske unije

Prilikom ulaska u monetarnu i ekonomsku uniju, afričke države moraju zadovoljiti kriterije konvergencije. U odnosu na europske kriterije konvergencije, afrički su prilagođeni razvoju i kapacitetima afričkih država. Kordić i dr. (2021:92) navode da je prvi kriterij orijentiran na

stopu inflacije koja bi trebala biti manja od 7 %. Dosadašnja istraživanja utvrdila su da više od 60 % zemalja zadovoljava ovaj kriterij. Cilj ovog kriterija je da se kroz vrijeme stopa inflacije fiksira na manje od 3 %. Izazov koji se postavlja pred afričke države je taj da udio duga u BDP-u ne smije prelaziti 5 %, s ciljem smanjenja te granice na 3 % u budućem razdoblju. Mjera služi kako bi se odrazila efikasnost fiskalne politike koja ne bi smjela rezultirati prekomjernim deficitom. Kriterij financiranja države od strane središnje banke zahtijeva da udio u poreznim prihodima ne smije prelaziti 5%, s ciljem smanjenja te vrijednosti na nulu u budućem razdoblju. Također, od država se traži da visina međunarodnih pričuva bude dovoljna za financiranje tromjesečnog uvoza, s ciljem povećanja te vrijednosti na šestomjesečni uvoz. Zadovoljavanjem ovih kriterija postiže se bolja konvergencija koja bi osigurala sličnost među pokazateljima i poslovnim ciklusima, koji će rezultirati lakšom implementacijom zajedničke monetarne politike. Ukoliko afričke države ne uspiju zadovoljiti navedene kriterije, ulazak i samo osnivanje monetarne unije može biti znatno otežano. U nastavku, Tablica 1. prikazuje trenutne i ciljane vrijednosti kriterija konvergencije koje afričke zemlje trebaju zadovoljiti prilikom ulaska u monetarnu integraciju.

Tablica 1. Vrijednosti kriterija konvergencije

KRITERIJ KONVERGENCIJE	TREKUTNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST
Stopa inflacije	$\leq 7\%$	$\leq 3\%$
Proračunski deficit	$\leq 5\%$	$\leq 3\%$
Financiranje od strane središnje banke	$\leq 5\%$	$\leq 0\%$
Međunarodne pričuve	≥ 3 mjeseca	≥ 6 mjeseci

Izvor: izrada autorice prema Kordić (2021:92)

Obad (2021) navodi da su kriteriji konvergencije na području Afrike uspostavljeni putem Programa monetarne kooperacije koji su definirani od strane Udruženja afričkih središnjih banaka. Kao što je već navedeno, kriteriji konvergencije služe kako bi vrijednosti ekonomskih indikatora bile što sličnije. Prilikom usklađivanja ciklusa, gospodarstva stvaraju veću otpornost na eksterne šokove i time olakšavaju implementiranje monetarne unije i zajedničke monetarne politike. S obzirom da Afrika broji osam postojećih integracija, s velikim brojem država i valuta, ispunjavanje kriterija predstavlja izazov.

Kordić i dr. (2021:94-96) smatraju da postoje tri izazova za stvaranje Afričke monetarne unije. Kao prvi izazov navode višestruka članstva u regionalnim ekonomskim integracijama.

Primarni problem u višestrukim članstvima nalazi se u opterećenju pojedinih država zbog raznolikosti politika, ciljeva i procedura određenih integracija. Naglašeno je kako je većina afričkog kontinenta u barem dvije od ranije navedenih ekonomskih integracija koje su dovele do preklapanja sporazuma otežavajući usklađivanje politika. Drugi izazov na koji nailaze je heterogenost afričkih država što podrazumijeva različite veličine regija, broja stanovnika ili makroekonomskih pokazatelja. Može se zaključiti da razvijenije države imaju veći utjecaj na formiranje odluka i koristi od ulaska u uniju. Problem koji se postavlja je osmišljavanje strategije koja će ojačati i zaštititi slabije zone, a da istovremeno sve države bilježe gospodarski rast. Afrički kontinent nema razvijenu vodovodnu, cestovnu, telekomunikacijsku i energetska infrastrukturu. U današnjem svijetu razvijena infrastruktura predstavlja glavni kanal za olakšavanje trgovine i snižavanje troškova trgovanja. S obzirom na nerazvijenost infrastrukture u pojedinim afričkim regijama, otežan je rast i međudržavna trgovina, dok su troškovi prijevoza visoki. Uklanjanje ove poteškoće uključuje velika ulaganja koja Afričani nisu raspoloživa u toj mjeri.

4.2.3. Zona CFA franka

Dok je Afrička monetarna unija u pripremi, na području afričkog kontinenta već postoje regije koje koriste istu valutu. Prema podacima Središnje banke zapadnoafričkih država, CFA frank je valuta 14 afričkih država koje čine dvije postojeće monetarne i ekonomske unije. Stvoren je 1945. godine nakon Drugog svjetskog rata kada je utvrđen paritet između francuskog franka i CFA franka. Dvije unije se dijele na: Zapadnoafričku monetarnu i ekonomsku uniju (engl. *West African Economic and Monetary Union*, WEAMU) i Srednjoafričku monetarnu i ekonomsku uniju (engl. *Central African Economic and Monetary Community*, CEMAC). Dvije monetarne i ekonomske unije zbog korištenja CFA franka tvore „zonu CFA franka“, koji je trenutno fiksiran uz euro s obzirom na prestanak postojanja francuskog franka 2002. godine.

Zapadnoafrička monetarna i ekonomska unija sastoji se od 8 neovisnih država, te je Ugovor o stvaranju pokrenut 1994. godine. Stvorena je kako bi se uspostavila ekonomska integracija koja bi omogućila konkurentnost gospodarstva. Claeys i Sindzingre (2003) navode kako CFA frankom upravlja francuska riznica, a ne nužno monetarna institucija kao što je središnja banka. Upravo zbog fiksiranja tečaja i uključenosti francuske državne riznice, afričke države smatrale su da kroz CFA frank imaju veću sigurnost i zaštitu od velikih oscilacija ili kriza. Iako su institucionalni okviri između afričkih i francuske države ostali isti, afričke države žele

preimenovati CFA franak u novu valutu koju će nazivati Eco. Ovim putem bi smanjili ulogu Francuske i gradili veću integraciju afričkih država.

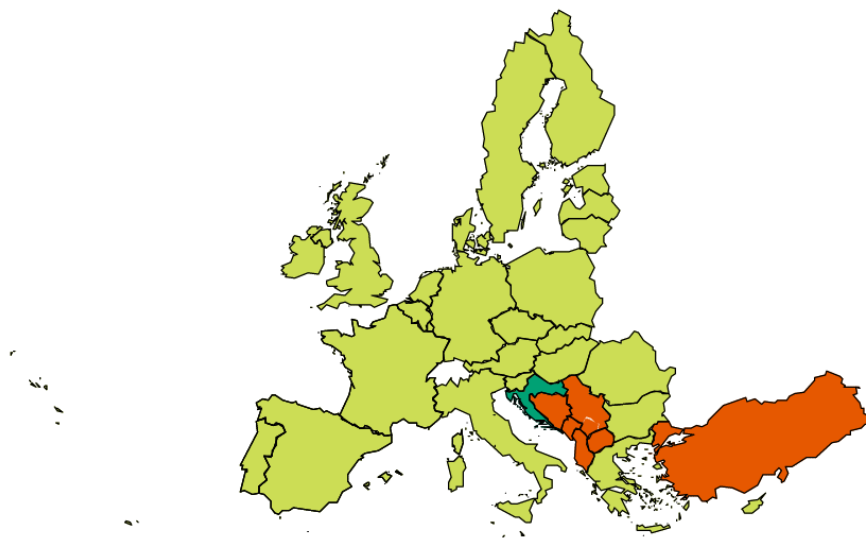
4.3. Usporedna analiza odabranih novčanih unija

U ovom poglavlju predstaviti će se usporedna analiza europske Ekonomske i monetarne unije i Zapadnoafričke monetarne unije. Unije će se obraditi kroz analizu promjene članstva u integracijama kroz godine, te će se usporediti pariteti navedenih unija.

Ujedinjenje na europskom području traje od 1950-ih godina, te proces proširenja započinje od osnivanja Europske ekonomske zajednice u koju je bilo uključeno šest država: Francuska, Belgija, Njemačka, Italija, Luksemburg i Nizozemska. Prema Kandžija i Cvečić (2010) proširenje EU možemo podijeliti u sedam faza.

1. Prvo proširenje Europske ekonomske zajednice koje je nastalo 1973. godine. U prvom proširenju uključuju se Velika Britanija, Irska i Danska.
2. Drugo proširenje nastalo je 1981. godine u kojemu se u Europsku ekonomsku zajednicu uključuje Grčka.
3. Treće proširenje Europske ekonomske zajednice nastalo je 1986. godine, u kojemu se u Europsku ekonomsku zajednicu uključuju Španjolska i Portugal
4. Četvrto proširenje 1995. godine, nakon „rođenja Europske unije“ koja je nastala potpisom Ugovora o Europskoj uniji. Uključuju se Švedska, Finska i Austrija.
5. Peto proširenje 2004. godine u kojem je ušlo najviše članica u Europsku uniju. Uključuje Cipar, Češku, Estoniju, Latviju, Litvu, Mađarsku, Maltu, Poljsku, Slovačku i Sloveniju.
6. Šesto proširenje 2007. godine u kojemu se u Europsku uniju uključuju Rumunjska i Bugarska
7. Sedmo proširenje 2013. godine u kojemu se uključuje Hrvatska u EU.

U nastavku, Slika 1. prikazuje države članice EU u kojoj narančasta boja označava potencijalne kandidatkinje za ulazak i dodatno proširenje EU. Zelenom bojom označene su postojeće države članice Europske unije, gdje je tamnijom bojom istaknuta Republika Hrvatska koja je ujedno obilježila posljednje proširenje.

Slika 1. Prikaz država članica EU i potencijalnih kandidatkinja.

Izvor: preuzeto u cijelosti (European Union, n.d.)

Ako usporedimo europsku Ekonomsku i monetarnu uniju i Zapadnoafričku monetarnu i ekonomsku uniju, na području Zapadnoafričke monetarne unije ostvarilo se samo jedno proširenje. Slika 2. prikazuje države članice Zapadnoafričke monetarne unije, te prema podacima WAEMU prvotnu zajednicu Zapadnoafričke monetarne i ekonomske unije činile su: Benin, Burkina Faso, Obala Bjelokosti, Mali, Niger, Senegal i Togo. Države članice su potpisale ugovor 1. kolovoza 1994. godine, dok se 2. svibnja 1997. godine uniji pridružuje Gvineja Bisau.

Slika 2. Prikaz članica Zapadnoafričke ekonomske i monetarne unije.

Izvor: preuzeto u cijelosti (European Council on Foreign Relations, 2022.)

BCEAO (2017) navodi da u zapadnoafričkim zemljama CFA franak je prvo bio fiksiran za francuski franak (FRF), međutim zamijenjen je sa eurom kada ga je Francuska uvela umjesto franka. CFA franak službena je valuta u dvije navedene ekonomske i monetarne unije. Skraćenica XAF odnosi se na srednjeafrički CFA franak, dok skraćenica XOF označava zapadnoafrički CFA franak. Kada je Francuska uvela nadnacionalnu valutu euro, CFA franak i francuski franak zadržali su paritet gdje danas jedan CFA franak iznosi 0,0015 eura. Važno je naglasiti da se XAF i XOF ne razlikuju u vrijednosti, te su pariteti ovih dviju valuta jednaki.

EU (n.d.) navodi kako uvođenje zajedničke valute dovodi do povećanja interesa za ulaganja i trgovinu. Euro kao valuta nudi brojne pogodnosti kao što su lakše uspoređivanje cijena među zemljama, stabilnost valute koja će investitorima osigurati sigurniju kupnju, povećana otpornost na šokove, te učinkovita financijska tržišta. Euro je ovo postigao time što je uklonio transakcijske troškove, rizik i netransparentnost prilikom obavljanja transakcija. Postizanjem usporedivosti cijena i smanjenim troškovima potiče se dodatno investiranje i lakše planiranje. Naime, ukoliko nastanu velike fluktuacije u tečajevima različitih valuta, može doći do promjene cijena i povećane neizvjesnosti u poslovanju. Povećanje cijene rezultira povećanim transakcijskim troškovima koji neće omogućiti najsigurniju usporedbu prilikom analiziranja valutnog rizika. Upravo je iz navedenog razloga ulazak u monetarnu uniju jedan od važnih prednosti. Iz toga se može zaključiti kako je Eurozona područje koje ima mogućnosti stvoriti sustav koji podupire zemlje, stvara konkurentnija i stabilnija gospodarstva koja pospješuju trgovinu, podupiru investicije i primjenjuju kvalitetnu monetarnu politiku. Europska središnja banka (2021) navodi kako je euro među najkorištenijim valutama koja je ostala relativno stabilna i u vrijeme krize uzrokovane Covid-19. U budućnosti euro se planira održavati stabilnom ekonomskom i monetarnom politikom koja će unaprijediti tržišta kapitala.

U nastavku, Slika 3. prikazuje tečaj eura u odnosu na američki dolar. CNBC (2022) navodi da vrijednost eura pada u odnosu na dolar, te da su se 2020. godine pariteti dviju valuta izjednačili. Može se zaključiti da su valute imale tečaj 1:1 u 2020. godini. Iz Slike 3. vidljivo je da euro kontinuirano pada, a snaga dolara se može objasniti povećanim kamatnim stopama i naglim porastom cijene nafte, te ratom u Ukrajini.

Euro – Američki dolar

Slika 3 Tečaj eura u odnosu na američki dolar

Izvor: Preuzeto u cijelosti (Google Financije, 2022.)

BCEAO (2017) navodi da francuska riznica jamči za CFA franak, no afričke su države morale polagati 50 % svojih rezervi u nju. Iz Slike 4. je vidljivo da CFA franak nije imao znatne fluktuacije u tečaju u odnosu na euro pri čemu je najveći zabilježen pad u razdoblju od 1. siječnja 2005. do 30. srpnja 2022. zabilježen u visini 3,28 %. Iako afričke države planiraju uvesti novu valutu Eco, vidljivo je da zona franka daje vrstu ekonomske stabilnosti državama članicama. Samim fiksiranjem tečaja omogućavaju bolju kontrolu nad inflacijom, no odriču se suvereniteta kojeg moraju dijeliti sa Francuskom i EU.

Zapadnoafrički CFA franak – Euro

Slika 4. Fluktuacija CFA franka u odnosu na euro

Izvor: preuzeto u cijelosti (Google Financije, 2022.)

Kordić i dr. (2021) navode da, iako afričke države bilježe brojne nedostatke u gospodarstvu i međudržavnoj trgovini, većina država na afričkom području uspijeva ispuniti kriterije konvergencije. Može se zaključiti da usprkos nedostacima i nerazvijenoj infrastrukturi, države održavaju stabilan tečaj i inflaciju. Afričke države moraju uložiti velika sredstva za obrazovanje i razvijanje infrastrukture kako bi poboljšale međudržavnu trgovinu. Za prosperitet potrebno je stvoriti institucionalne okvire koji će voditi zdravu fiskalnu i monetarnu politiku, te omogućiti iskorištenje kapaciteta gospodarstva kako bi se postigla maksimalna ekonomska korist.

5. Rasprava

Ulazak u monetarnu uniju uglavnom podrazumijeva odricanje od vlastite valute koja sa sobom nosi gubitak kontrole nad monetarnom politikom. Također, od članica unije traži vezanje tečaja za određenu valutu. Važan pokretač motivacije ulaska u europsku Ekonomsku i monetarnu uniju i buduću Afričku monetarnu uniju su koristi koje one donose. Zemlje članice obje unije ulaskom u integraciju mogu smanjiti transakcijske troškove i time olakšati i povećati trgovinu, smanjiti rizik prilikom investiranja i poslovanja, u većoj mjeri utjecati na održavanje niske inflacije te povećati konkurentnost i sigurnost.

Kako bi države utvrdile da će ulazak u integraciju omogućiti veće koristi nego troškove, koriste teoriju optimalnog valutnog područja. Kako bi koristi bile veće od troška potrebno je zadovoljiti određene preduvjete kao što su mobilnost radne snage, fleksibilnost cijena, sličnost poslovnih ciklusa i mogućnost transferiranja bogatstva. Ovdje se može izdvojiti problem afričkih država koje imaju velike razlike između razvijenih i nerazvijenih država s obzirom na različite gospodarske cikluse, razvijenost institucija, razine inflacije i različit životni standard. Europske države bilježe relativno slična kretanja u gospodarstvu s puno većom mogućnošću zadovoljavanja postavljenih kriterija i lakšim integriranjem. Osim teorija valutnog područja, uzimaju se u obzir i kriteriji konvergencije koji bi trebali uskladiti politike članica kako bi cijela unija mogla biti otpornija na šokove, te kako bi sve države imale koristi od zajedničke monetarne politike. Kriteriji konvergencije razlikuju se od kriterija za optimalno valutno područje. Kriteriji konvergencije državi nameću propisane stope inflacije i tečaja, maksimalnu zaduženost u odnosu na BDP i količine međunarodnih pričuva. Zaključuje se da ako se ispune svi kriteriji, država ima dobre predispozicije za ulazak u uniju i ostvarenje maksimalne ekonomske koristi od integriranja.

Prilikom ulaska u monetarnu uniju, države su obvezne pristupiti tečajnom mehanizmu u kojem će fiksirati valutu. Prilikom ulaska u tečajni mehanizam, mora se održavati određena vrijednost valute u odnosu na definirani središnji paritet. Međutim, ako se promotri samo afrički kontinent, unatoč dugoročno stabilnom kretanju tečaja srednjeafričkog i zapadnoafričkog CFA franka prema euru, karakteriziraju ga velike razlike u gospodarstvima u odnosu na Eurozonu. Teško je postići konvergenciju afričkih država s obzirom da dio stanovništva nema pristup minimalnoj infrastrukturi bitnoj za postizanje veće razine kvalitete života, uz slab tehnološki napredak ili međudržavnu trgovinu. Konvergencija je bitna kako bi se postigle koristi od ulaska

u uniju i kako bi prilikom implementiranja zajedničke monetarne politike sva gospodarstva mogla imati tendenciju rasta i razvoja.

6. Zaključak

Neovisno o kojim regijama je riječ, uvođenje monetarne unije dugoročan je i kompleksan proces. Osim što traži slične ekonomske cikluse i procese te određene stope duga i inflacije, države moraju biti spremne odreći se monetarne suverenosti i obvezati se na daljnju suradnju i međuovisnost. Najveći izazov država je zadovoljiti kriterije konvergencije koji bi omogućili ulazak u monetarnu uniju i korištenje zajedničke valute. Nametanje određenih stopa inflacije može dovesti gospodarstva u različite šokove prilikom prilagode i fiksiranja tečaja, dok zajednička monetarna politika može imati suprotan učinak ako se ciklični procesi ne harmoniziraju. Osim ekonomske i političke dimenzije, unije mogu biti sredstvo za povećanje uzajamnog poštovanja i suradnje koje njezinim stanovnicima pružaju prostor u kojem se mogu osjećati sigurno. Unija se tako temelji na zaštiti prava i promicanju zajedničkih vrijednosti.

Rezultati istraživanja pokazuju da je ulazak europskih zemalja u ekonomsku i monetarnu uniju bio lakši zbog ranije razvijenih kriterija i procedura, ekonomskih integracija i manje političkih nesuglasica. Ekonomska i monetarna unija stvorila je euro koji je danas jedna od najznačajnijih svjetskih valuta uz američki dolar i japanski jen.

Iako su afričke države ostvarile rast i napredak posljednjih godina, uvođenje jedinstvene monetarne unije na cijelom afričkom području zahtijevat će velike napore i kapitalne izdatke. Afričke zemlje prvo bi trebale uspostaviti razvijenu međudržavnu trgovinu i raspodjelu resursa na slabije razvijene regije kako bi ojačale međusobnu povezanost. Stvaranje zajedničke valute i Afričke centralne banke krajnji je cilj sporazuma afričkih država. Ostvarenje ovog cilja određeno je na dugoročno razdoblje zbog nejednakog razvoja regija. Osim nefunkcionalne međudržavne trgovine i nerazvijene infrastrukture, Afrika se nalazi u višestrukim ekonomskim integracijama, te se bori sa problemom siromaštva i niskom stopom obrazovanja. Može se zaključiti da zbog ovih problema Afrička monetarna unija ne može biti u cijelosti provedena u skoroj budućnosti.

Potencijalna ograničenja ovog rada proizlaze iz prikupljanja sekundarnih podataka, te same činjenice da je Afrička monetarna unija tek u fazi nastajanja, što ujedno otežava usporednu analizu s europskom Ekonomskom i monetarnom unijom. Ograničenje istraživanja veže se i uz nedostatak postojećih istraživanja orijentiranih na nastajanje i razvoj Afričke monetarne unije. Preporuka za buduće istraživanje je povećati broj izvora podataka i informacija vezanih uz Afričku monetarnu uniju kako bi se mogućnost usporedbe i izvođenja zaključaka olakšala.

Literatura

1. African Union (2014). Protocol on the establishment of the African monetary fund. Dostupno na: https://au.int/sites/default/files/treaties/36417-treaty-0046_-_protocol_on_the_establishment_of_the_african_monetary_fund_e.pdf [pristupljeno 28. srpnja 2022.]
2. African Union (2018). Agreement establishing the African continental free trade area. Dostupno na: https://au.int/sites/default/files/treaties/36437-treaty-consolidated_text_on_cfta_-_en.pdf [pristupljeno 28. srpnja 2022.]
3. BCEAO (2017). History of the CFA franc. Dostupno na: <https://www.bceao.int/en/content/history-cfa-franc> [pristupljeno 22. lipnja 2022.]
4. CNBC (2022). U.S. travelers are getting bigger discounts in much of Europe amid favorable euro-dollar exchange rate. Dostupno na: <https://www.cnbc.com/2022/09/06/euro-dollar-exchange-rate-yields-steep-discount-for-americans.html?fbclid=IwAR0swyDelts5sSn55Ph6MohaD9ljOYSe3iTPoSxvTXeAJW2-IGlz4MGXQbU> [pristupljeno 7. rujna 2022.]
5. Bilas, V. (2005). *Teorija optimalnog valutnog područja: Euro i Europska monetarna unija*. Zagreb: Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.
6. Caley, A., Sindzingre, A. (2003). Regional integration as a transfer of rules: the case of the relationship between the European Union and the West African Economic and Monetary Union (WAEMU). Dostupno na: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.126.9573&rep=rep1&type=pdf> [pristupljeno 28. srpnja 2022.]
7. European Council on Foreign Relations (2022). Mapping African regional cooperation. Dostupno na: <https://ecfr.eu/special/african-cooperation/waemu/> [pristupljeno 22. lipnja 2022.]
8. European Union (n.d.). History of the European Union 2010-19. Dostupno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2010-19_en [pristupljeno 22. lipnja 2022.]
9. Europsko vijeće (n.d.). Zaštita i promicanje ljudskih prava. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/human-rights/> [pristupljeno 22. lipnja 2022.]

10. Europska komisija (2022). Ekonomska i monetarna unija. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/economic-and-monetary-union_hr [pristupljeno 10. travnja 2022.]
11. Europska središnja banka (2022). Ekonomska i monetarna unija. Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.hr.html> [pristupljeno 18. lipnja 2022.]
12. Europska središnja banka (2022). International use of the euro broadly stable in 2020. Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2021/html/ecb.pr210602~ddb885d6be.en.html> [pristupljeno 22. lipnja 2022.]
13. Faulend, M., Lončarek, D., Curavić, I., Šablić A. (2005). Kriteriji Europske unije s posebnim naglaskom na ekonomske kriterije konvergencije-Gdje je Hrvatska? Dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/121261/p-019.pdf/0f164688-47f7-4951-816d-c227238207a0> [pristupljeno 18. lipnja 2022.]
14. Google Financije (n.d.), XAF/EUR. Dostupno na: <https://www.google.com/finance/quote/XAFEUR?sa=X&ved=2ahUKEwitvffCoaP5AhVVnP0HHdwkBYUQmY0JegQIAhAb&window=MAX> [pristupljeno 22. lipnja 2022.]
15. Jurković A. (2020). Optimalno valutno područje: analiza Eurozone. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unidu%3A1460/datastream/PDF/view> [pristupljeno 9. srpnja 2022.]
16. Kandžija, V., Host, A. (2001). Europski monetarni sustav. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/28783> [pristupljeno 10. travnja 2022.]
17. Kandžija, V., Cvečić, I. (2010). *Ekonomika i politika Europske unije*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
18. Kersan Škabić, I. (2015). *Ekonomija Europske unije*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
19. Kesner-Škreb, M. (2006). Kriterij konvergencije, *Financijska teorija i praksa*, 30(4), str. 407-408.
20. Kordić, G., Bilas, V., Obad, M. (2021). Formiranje Afričke monetarne unije: kriteriji konvergencije i daljnji izazovi. *Notitia, časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme*, str. 89-97.
21. Obad, M. (2021). Analiza mogućnosti formiranja Afričke monetarne unije. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/islandora/object/efzg%3A7169> [pristupljeno 9. srpnja 2022.]

22. Romić, L. (2016). Europska monetarna unija. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/kultos%3A292/datastream/PDF/view>. [pristupljeno 22. lipnja 2022.]

Popis tablica

Tablica 1. Vrijednosti kriterija konvergencije.....	15
---	----

Popis slika

Slika 1. Prikaz država članica EU i potencijalnih kandidatkinja.	18
Slika 2. Prikaz članica Zapadnoafričke ekonomske i monetarne unije.....	18
Slika 3 Tečaj eura u odnosu na američki dolar	20
Slika 4. Fluktuacija CFA franka u odnosu na euro	20